

SOCIAL AND LEGAL PSYCHOLOGYDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-228-9-35>**TRANSFORMATION OF COMMUNITY IDENTITIES UNDER
THE INFLUENCE OF WAR****ТРАНСФОРМАЦІЯ СПІЛЬНОТНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ
ПІД ВПЛИВОМ ВОЄННИХ ДІЙ****Korobka L. M.**

*PhD in Psychology, Associate
Professor, Senior Research Associate,
Chief Researcher of the Laboratory of
Masses and Communities Psychology
Institute for Social and Political
Psychology of the National Academy
of Educational Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Коробка Л. М.

*кандидат психологічних наук, доцент,
старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник лабораторії
психології мас і спільнот
Інститут соціальної та політичної психології
Національної академії педагогічних наук
України
м. Київ, Україна*

Актуальність проблеми. Соціальні зміни, що відбуваються внаслідок повномасштабної війни, розв'язаної проти України Російською Федерацією, зачіпають різні аспекти життєдіяльності людини, трансформують як поведінкові сценарії, так і процеси соціальної категоризації. Це актуалізувало у громадян України потребу усвідомити, пояснити події, пов'язані із воєнною агресією, зміни усталеного способу життя та притаманні їм способи психологічного захисту, застосовувати стратегії зараджувальної поведінки та виробляти засоби протидії індивідуальній і колективній травмі.

Сьогодення ставить нас перед новими викликами, що впливають на процес трансформації та становлення індивідуальної і колективної ідентичності; перед нами постають болючі і складні питання – хто я/ми, де моє/наше місце зараз, яка моя/наша нова ідентичність тощо. Відповідно, проблема ідентичності, її становлення та трансформація на даний момент стає одним із головних дискурсів і в повсякденному житті, і в психологічній науці.

Виклад основного матеріалу. Аналіз сучасного вітчизняного і зарубіжного досвіду теоретичного й емпіричного вивчення проблеми ідентичності у філософії, соціології, психології (Є. Бистрицький, О. Блинова, В. Васютинський, Г. Коржов, Л. Сокурняська, В. Anderson;

Z. Bauman; J. Habermas, R. Esposito та ін.) показав, що ідентичність є складним соціокультурним феноменом, у якому вирізняються особистісні, соціальні та культурні аспекти; що визначення ідентичності це питання історичності буття спільноти, результатом якого є напрацювання цілого переліку алгоритмів як в сфері соціальної взаємодії всередині спільноти, так і у відносинах з навколишнім світом.

Ідентичність, як свідчать дослідження, залишиться однією з чинних характеристик людського буття – його сутнісною ознакою, яку виявив наш час. Наголошується, що найсерйозніша тематизація проблеми ідентичності починається там, де виникають граничні загрози самій ідентичності (С.Бистрицький, К.Арріах, Z.Бауман). Ідентичність, як зазначає З. Бауман, є «важко оспорюваною концепцією», щоразу раз, коли ви чуєте це слово, можете бути впевнені, що там йде битва... Ідентичність – це боротьба одночасно проти розпаду і фрагментації; спроба поглинути і в той же самий час – відважний опір пожиранню [1, с. 234].

Важливим аспектом проблеми ідентичності, як вказують дослідники є екзистенційний сенс поняття ідентичності, яке вказує на спільний вимір буття, до якого належить індивід, у який він занурений самим фактом власного існування [2, с. 55].

Як свідчать сьгоднішні події в Україні, на цей сенс вказує рішучість відстоювання власного культурного світу, або життєвого світу навіть ціною власного життя, адже із втратою власної ідентичності втрачається смисл не тільки колективного, а й індивідуального буття – власна автентичність.

Як зазначає С. Бистрицький, самопожертва для захисту та збереження колективної ідентичності, «нашого» життєвого світу в критичних ситуаціях зіткнення світів вочевидь доводить її зобов'язувальну реальність, яка долає страх персонального небуття [2, с. 55].

Таким чином можемо говорити про те, що найбільш рельєфно ідентичність проявляється в найбільш кризовій ситуації – війні, яка виступає в якості найбільш виразного і дієвого подразника кристалізації національної свідомості та ідентичності.

Процесу формування ідентичностей українців загалом та, зокрема, внаслідок воєнного конфлікту на Сході України ще з 2014 року, було приділено увагу в дослідженнях українських соціальних психологів – О. Блинової, В. Васютинського, П. Горностая, О. Кухарук, В. Лазаренко, М. Слюсаревського, Н. Хазратової та інших, в яких піднімалися питання виявлення соціально-психологічних чинників і механізмів становлення, трансформації та конструювання ідентичності, зокрема в контексті закономірностей її впливу на політичну свідомість і поведінку мас та різних спільнот.

Спрямування фокусу на аналіз проблеми трансформації і становлення ідентичностей під впливом воєнних дій *показало, що* метою війни, яку розв'язала Росія, є руйнування української ідентичності і протистояння ідентичностей в умовах війни є неминучим.

Вплив цієї війни та її наслідків на життєдіяльність людей ми розглядаємо як соціально травмивний, адже порушується нормальне прогнозоване життя, виникає відчуття безпорадності, залежності, жаху, втрати суб'єктності; ставить українців перед новими викликами, що впливають на процеси трансформації як індивідуальної, так і колективної ідентичностей.

Чинники, що визначають тяжкість наслідків, спричинених колективною травмою під впливом війни, мають місце в психологічному просторі значної частини жителів України – вони травмовані вторгненням на їхні території, переживаннями гніву, ненависті до загарбників, необхідністю покинути свої домівки, переміститися в інші більш безпечні міста не тільки на території України, а й покинути Україну, економічною дестабілізацією, що ускладнює процеси прогнозування майбутнього тощо та спонукають їх до пошуку реальних чи символічних шляхів виходу із травмивної ситуації.

Як показали наші дослідження, під впливом воєнних подій особа, група, спільнота робить спроби осмислити їх, сконцентрувати та мобілізувати зусилля, що спонукає або до *застосування консервативно-рутинних стратегій* та реалізації моделі так званої *рутинної адаптації* (*успішної*, у результаті якої відбувається консервація наявного досвіду, чи *неуспішної*, наслідком якої можуть бути дезадаптивні вияви, безпорадність, зневіра тощо), або ж до продовження адаптаційного процесу, пошуку нових способів розв'язання проблеми, нових стратегій, до активного, усвідомленого пошуку нових можливостей, утілення нереалізованого потенціалу та прихованих резервів, до вибору *проактивних моделей поведінки*, які мають внутрішню зумовленість та виявляються в здатності протистояти зовнішнім впливам та активно впливати на них, орієнтуватися на майбутнє – тобто до *вироблення проактивно-трансформаційних психологічних стратегій*. За допомогою останніх реалізується модель *проактивної адаптації – ефективної*, результатом реалізації якої стає набуття позитивного досвіду, готовність до подальшого розвитку, досягнення більш високого рівня функціонування в певних сферах, спрямованість на розвиток нових сил і ресурсів, або *неефективної*, коли адаптація відбулася, але вона потребувала значних зусиль, що призвело до виснаження ресурсів, а це може спонукати або ж до застосування консервативно-рутинних стратегій, або ж, після відновлення та входження в стадію мобілізації, до

зміни чи вироблення інших – *проактивно-трансформаційних стратегій* [3, с. 280].

Наші дослідження показали, що травматичний досвід спричиняє не лише негативні наслідки, а й може сприяти активізації відновлювальних зусиль, знаходженню нових цілей, приводити до позитивних зміни на рівні особистості, спільноти, соціуму [4].

Слід зазначити, що попри травмівний вплив, війна створила якісно відмінні умови життєдіяльності суспільства та власне, перетворилася на запоруку збереження державного суверенітету й майбутнього українців як нації. Вона виступила в якості найбільш виразного і дієвого подразника кристалізації національної свідомості та ідентичності, якого бракувало впродовж років незалежності.

Висновки. Здійснений аналіз проблеми ідентичності та її трансформації під впливом воєнних дій дав підстави для виокремлення соціально-психологічних та політико-психологічних аспектів дослідження ідентичностей населення України в умовах війни – це те, що вони пов'язані одночасно із травматизацією, та із переосмисленням, трансформацією ідентичностей внаслідок війни.

Також слід зазначити, що відповідно актуальних запитів суспільства і конкретних осіб, які переживають руйнацію можливості звично жити, вимушені перебувати під обстрілами чи покидати свої домівки, постає необхідність надання соціально-психологічної допомоги та підтримки постраждалим внаслідок воєнних подій – застосування найбільш ефективних технік кризового втручання, розробки та апробації реабілітаційних і профілактичних програм; трансформації форм і методів роботи із різними категоріями населення з урахуванням проблем, що виникли внаслідок цих травмівних подій.

Література:

1. Бауман З. Идентичность в глобализирующемся мире. Индивидуализированное общество. М., 2002. 390 с.
2. Бистрицький Є. Народження чужого з ідентичності спільноти. *Ideology and politics journal*. 2020. № 2 (16). С. 42-61
3. Коробка, Л. М. Психологічні стратегії адаптації спільноти до умов наслідків воєнного конфлікту. *Спільнота в умовах воєнного конфлікту: психологічні стратегії адаптації: монографія / [Л. М. Коробка, В. О. Васютинський, В. Ю. Вінков та ін.]; за наук. ред. Л. М. Коробки. Кропивницький, 2019. С. 276-282*
4. Коробка Л. М. Адаптація спільноти до суспільних змін унаслідок воєнного конфлікту: від переживання травми до відновлювальних зусиль та розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2019. Вип. 4. С. 176–182.